

GAZETECİ BÜLENT ECEVİT'İN KALEMİNDEN KIBRIS MESELESİNE BAKMAK*

Mithat Kadri VURAL**

Öz

CHP-MSP koalisyonunun Başbakanı olarak 1974'de Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleştirilmesinde önemli rol oynayan Bülent Ecevit, hayatının önemli bir kısmını gazeteci olarak geçirmiştir. Entelektüel kimliğiyle de bilinen Ecevit, birçok yerli ve yabancı basın kuruluşunda çalışmış ve yazılar kaleme almıştır. 1950'lerde *Forum* dergisinin yazı işleri kadrosunda yer almış, 1950-1960 arasında *Ulus* gazetesinde ve *Ulus*'un kapatıldığı yıllarda ise *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerinde, yazar ve yazı işleri müdürü olarak görev yapmıştır. Ayrıca 1954 sonu ile 1955 başlarında ABD'nin Kuzey Carolina eyaletinde konuk gazeteci olarak çalışmıştır. Daha sonra ise 1965'de *Milliyet* gazetesinde günlük yazılar kaleme alan Ecevit; 1972'de aylık *Özgür İnsan*, 1981'de haftalık *Arayış*, 1988'de aylık *Güvercin* dergilerini çıkartmıştır. Bu çalışma Bülent Ecevit'in, özellikle Demokrat Parti iktidarı dönemine tekabül eden 1961'e kadar çeşitli gazetelerde yazdığı yazılardan yola çıkarak Kıbrıs sorununa yönelik yaklaşımını takip etmeyi amaçlamaktadır. Başka bir açıdan ise gazeteci Bülent Ecevit ile siyasetçi Bülent Ecevit arasında Kıbrıs sorununa yönelik süreklilik veya yaklaşım farkı olup olmadığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bülent Ecevit, Kıbrıs Meselesi, Demokrat Parti, Enosis, EOKA.

LOOKING AT THE CYPRUS ISSUE THROUGH THE WORKS OF BULENT ECEVIT AS A JOURNALIST

Abstract

Bülent Ecevit, who played a significant role in carrying out the Cyprus Peace Operation as Prime Minister of the coalition government of the Republican People's Party (CHP) and the National Salvation Party (MSP) in 1974, worked as a journalist in a good part of his life. Ecevit, also known as an intellectual, worked for many local and foreign media institutions and wrote many pieces. In the 1950s he was a member of the editorial department of the magazine "*Forum*", he worked at *Ulus* newspaper between the years of 1950 and 1960,

* 21-23 Ekim 2010 tarihinde düzenlenen III. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu'nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (mithat.vural@deu.edu.tr), (<https://orcid.org/0000-0002-3900-7109>).

and after the newspaper “Ulus” was closed, he started to work at *Yeni Ulus* and *Halkçı* as a writer and editor in chief. Furthermore, in mid-1950s he worked as a guest journalist in North Carolina, USA. Afterwards, he wrote daily columns at *Milliyet* newspaper in 1965, published the monthly magazine “*Özgür İnsan*” in 1972, the weekly magazine “*Arayış*” in 1981, and the monthly magazine “*Güvercin*” in 1988. This study, based particular on the pieces written by Bülent Ecevit in various newspapers until 1961, which corresponds to the period of the Democratic Party government, aims to examine Bülent Ecevit’s approach towards the Cyprus issue. From a different viewpoint, this study tries to reveal whether there is a continuity or a difference in his approach towards the Cyprus issue between ‘Bülent Ecevit as a journalist,’ and ‘Bülent Ecevit as a politician.’

Keywords: Bülent Ecevit, Cyprus, Democratic Party, Enosis, EOKA.

Giriş

1925’te ressam Fatma Nazlı Ecevit ile Adli Tıp Profesörü Ahmet Fahri Ecevit’in oğlu olarak İstanbul’da dünyaya gelen Bülent Ecevit, 1944’de Robert Kolejini bitirir. Ardından Dil Tarih Coğrafya Fakültesi İngiliz Filolojisi bölümüne kayıt yaptıran Ecevit buradaki eğitimini yarıda bırakır. 1946-1950 arasında Londra Elçiliği’nin Basın Ataşeliğinde katip olarak çalışır. Yurda dönüşünde Nihat Erim tarafından CHP’nin yayın organı *Ulus*’a yerleştirilmesiyle gazetecilik yaşamı da başlamış olur. Aslında gazeteciliği onun CHP liderliği ve Başbakanlığına uzanan politik hayatının da başlangıcı olur. Çetin Altan’la birlikte *Ulus* gazetesinde mütercim ve sekreter yardımcılığı görevini yürütür. *Ulus* gazetesinin kapatılması üzerine Ecevit; *Halkçı* gazetesinde, *Forum* dergisinde ve *Yeni Ulus* gazetesinde yazı işleri müdürlüğü de üstlenerek çeşitli yazılar kaleme alır. Bu arada Amerikan Haberler Merkezi’nin daveti ile dört aylığına 1954 Ekim ayının başında ABD’ye gider. Kuzey Carolina eyaletine bağlı Winston-Salem’de *The Journal and Sentinel* adlı gazetede konuk gazeteci olarak bir süre çalışır. Bu davetin amacı gelişmekte olan ülkelerde liderlik yeteneği olan ve iyi derecede dil bilen isimlere Amerika’yı tanıtmaktır. Bülent Ecevit, İngiltere ve Amerika’dan sık sık davet alan bir gazetecidir. 1957’de kazandığı bursla Harvard Üniversitesi’nde sekiz ay boyunca Ortadoğu tarihi ile sosyal psikoloji çalışır. Aynı yıl CHP’den milletvekili seçilerek aktif siyaset hayatına da girmiş olur. 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından önce Kurucu Meclis üyesi sonra da 15 Ekim 1961’de yapılan genel seçimlerin sonucunda kurulan İsmet İnönü kabinesinin Çalışma Bakanı olur. 32 yaşında milletvekili, 36 yaşında da bakan olmuştur. 1965’e kadar İnönü’nün kurduğu hükümetlerde bu görevini sürdürür. Bakanlıktan ayrıldıktan sonra ise gazeteci kimliğine geri dönerek *Milliyet* gazetesinde günlük yazılar kaleme almaya başlar. Ardından 18 Ekim 1966’da CHP Genel Sekreterliği’ne seçilir. Bu arada “ortanın solu” akımının öncüsü haline gelerek İnönü’ye karşı parti içi muhalefetin önemli isimlerinden

biri olacaktır. 12 Mart 1971'de verilen muhtıradan sonra oluşturulan hükümete CHP'nin katkıda bulunmasına karşı çıkarak 21 Mart 1971'de Genel Sekreterlik görevinden istifa eder. 14 Mayıs 1972'de 5. Olağanüstü Kurultayda CHP Genel Başkanlığına seçilir ve ardından da 1974 yılında kurulan CHP-MSP koalisyonunun Başbakanı olarak Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleştirilmesinde önemli rol oynar¹.

1. Kıbrıs Meselesi'nin Ortaya Çıkışı ve Demokrat Parti Hükümeti

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti, 93 Harbi sırasında Rusya'dan gelebilecek saldırı ihtimaline karşılık İngiltere'nin yanında yer alması şartıyla, egemenlik haklarını saklı tutarak Kıbrıs'ın yönetimini İngiltere'ye bırakmıştır. İngiltere uzun süre yönetimi altında tuttuğu adayı Birinci Dünya savaşı sırasında ilhak eder, ardından da Lozan Konferansı'nda bu durumun Türkiye tarafından hukuken tanınmasını sağlar. Zamanla İngiliz yönetimindeki Kıbrıs'ta, Ortodoks Kilisesi'nin de etkisiyle Rum milliyetçiliği öne çıkmaya başlamış, Kilise'nin önderliğinde adanın Yunanistan'a bağlanması Kıbrıslı Rumların temel politikası haline gelmiştir². İngiliz yönetimi, adadaki Rumların taleplerine ve 1931'de çıkan isyana karşılık sıkıyönetim rejimine başvuracaktır³. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürgelerde esen bağımsızlık ve milliyetçilik rüzgarı doğal olarak Kıbrıs'ta da karşılık bulur, Kıbrıs Başpiskoposu Makarios'un önderliğinde Enosis taraftarı Rumlar, daha organize bir politik tavır içine girerek Enosis taleplerini yeniden gündeme taşırlar⁴. Bu bağlamda Kilise, Kıbrıs'ta 1950 yılının Ocak ayında sadece Kıbrıslı Rumların katıldığı bir referandum gerçekleştirmiş ve katılanların yüzde 95,73'ü Enosis'ten yana oy kullanmıştır⁵. Bu süreçte özellikle Makarios, Enosis konusunda Yunan kamuoyunu harekete geçirmek için büyük bir çaba içine girecektir. Yunanistan'da ise 21 Mart 1951'de bütün parti başkanlarının katılımıyla gerçekleşen Siyasi Liderler Konseyi'nde, Kıbrıs ile ilgili ortak bir politika belirlenmişti. Her ne kadar "*Hür Yunanistan, yaşadığı coğrafyada çoğunluğu oluşturan ve henüz kurtarılamamış olan Helenizm'in bir parçasının vatanla birleşme arzusunun kulaklarını tıkayamaz*" dense de, konunun

1 Bülent Ecevit yaşamı ile ilgili olarak bakınız. Cüneyt Arcayürek, *Bir Özgürlük Tutkunu Bülent Ecevit*, Detay yay., 2. Baskı, 2006, İstanbul. Faruk Bildirici, *Kuzum Bülent*, Doğan Kitap, 2000, İstanbul. Aras Erdoğan, *Umut Adam Ecevit*, Kesit yay., 2006, İstanbul. Fikret Bila, *Phoenix Ecevit'in Yeniden Doğuşu*, Doğan Kitap, 2001, İstanbul.

2 George Hill, *A History of Cyprus, The Ottoman Province The British Colony, 1571-1948*, Cambridge University Press, 1952, s. 489.

3 John Reddaway, *Burdened With Cyprus: The British Connection*, Rüstem yay., Lefkoşa, 2001, s.13-19. Ada'nın İngiliz yönetimine geçmesinden 1931 isyanına kadar olan süreçte İngiliz-Rum ilişkileri ve Enosis talepleri konusunda bkz. Gürhan Yellice, "1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII/24, (2012/Bahar), ss. 13-26;.

4 Oliver P. Richmond, *Mediating in Cyprus: The Cyprus Communities and the United Nations*, Routledge Press., London, 1998, s.81.

5 Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*, İletişim Yay., İstanbul, 2002, s. 96.

İngiliz-Yunan dostluğu çerçevesinde ele alınması öngörülüyordu⁶. Yunanlı yetkililerin sorunu İngiliz dostluğu ve ulusal çıkarlar çerçevesinde ele alması, Enosis talebinde bulunan Kıbrıslı Rumlar ve Makarios'u tatmin etmekten son derece uzaktı⁷. Bu arada Yunan hükümetinden gerekli desteği bulamayan Makarios, silahlı mücadele konusunda harekete geçerek, Kıbrıs asıllı olup Yunan ordusunda albay olarak görev yapmış, aşırı milliyetçi ve anti-komünist Yorgos Grivas ile bir araya gelmiştir. 1950'de ordudan ayrılan Grivas, Kıbrıs'tan gelen bu çağrı üzerine adayı ziyaret ederek, hazırlıklara başlayacaktı. Adaya yaptığı ziyaretlerin ardından Atina'ya dönen Grivas, 1953 yılının başından itibaren silah tedarik etmeye koyuldu. 10 Mart 1953'te Atina'da Makarios başkanlığında toplanan "Mücadele Komitesi" Enosis için yemin ederek silahlı mücadele kararı aldı. 1954'den itibaren Kıbrıs'a, silah gönderilmeye başlandı. Askeri lideri Grivas, siyasi lideri Makarios olan Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütü (EOKA), Grivas yönetiminde 1 Nisan 1955 günü silahlı mücadeleye girişti⁸.

Bu arada Yunanistan'da 1952'de Aleksandros Papagos'un iktidara gelmesi, Yunanistan'ın dış politikasında İngiltere'den daha çok ABD'nin öne çıkması, kamuoyu baskısı gibi nedenlerden dolayı artık eskisi gibi Yunan yetkililerinin Enosis taleplerine kayıtsız kalmaları mümkün görünmüyordu. Dolayısıyla Yunan hükümeti, 12 Ağustos 1954'de Halkların Kendi Kaderini Tayin İlkesi'nin Kıbrıs'a uygulanmasını talep ederek, konuyu Birleşmiş Milletlere götürerek, Genel Kurul gündemine alınmasını talep etti. Türkiye ve uluslararası toplum için dönüm noktası olan bu girişimle beraber Kıbrıs ilk defa uluslararası bir anlaşmazlık konusu olarak dünya gündemine gelmiş oldu. Konu BM'de tartışılırken Türkiye temsilcisi Selim Sarper İngiltere'ye paralel görüşler ileri sürerek adada statükoyu savunmuş, Kıbrıs'ın İngiltere'nin bir iç işi olduğunu belirtmiştir. BM Siyasi Komisyonu; adanın, Yunanistan'a ilhakını sakıncalı bulan, ABD'nin de etkisiyle de Türkiye'yi de memnun edecek şekilde konuyu görüşmeme yönünde karar alacaktır. Türk-Yunan dostluğunun Kıbrıs meselesi yüzünden bozulmaması gerektiğini savunan Başbakan Menderes, BM kararından duyduğu memnuniyeti açıkça ifade eder: *"Bu mesele tamamıyla kapandığı için artık müttfikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun hatta gölgelenmemesine dikkat ve itina gösterme zamanı gelmiş bulunuyor"*⁹. Türkiye'nin aktif siyaset izleyemeyip, İngiliz yönetimin varlığını desteklediği ve 1954 yılına kadar süren söz konusu dönemde Kıbrıs meselesi İngiltere'nin bir iç sorunu olma niteliğini korudu. Türkiye açısından ada İngiltere'nin toprağıydı ve bu şekilde kaldığı sürece Türkiye'nin sorunu olamazdı, dolayısıyla Türkiye için ilk seçenek adanın İngiliz yönetiminde kalması idi¹⁰. Birleşmiş Milletler'in, Yunanistan ve

6 Kızılyürek, a.g.e., s. 99.

7 Kızılyürek, a.g.e., s. 99.

8 Kızılyürek, a.g.e., s. 99-101.

9 Milliyet, 19 Aralık 1954.

10 Ayrıntılı bilgi için bkz. Erol Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs, Barış Harekâtının Bilinmeyen Öyküsü*, Toplumsal Dönüşüm yay, İstanbul, 2003, s. 92.

adadaki Rumların taleplerine karşılık vermemesi üzerine Grivas önderliğinde Enosis taraftarı Rumların EOKA aracılığıyla silahlı direnişe başvurması; Türkiye açısından adadaki Türklerin güvenliğini riske attığı gibi Doğu Akdeniz'deki dengeleri de değiştirme ihtimali taşımaktaydı. Dolayısıyla 1954'ten başlayarak Kıbrıs, Türk dış politikasının ana konularından biri haline gelerek, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında uluslararası bir mesele halini almıştı. İngiltere açısından ise; Mısır'da Arap milliyetçiliğinin yükselişi ile birlikte Süveyş'te tutunma imkanı giderek kaybolmaktaydı. Başka bir deyişle 1950'lerden itibaren Ortadoğu'daki gücünü ve varlığını kaybeden İngiltere için Kıbrıs adası, Doğu Akdeniz'deki tek tutunma noktası haline gelmişti. Bundan dolayı İngilizler, Ortadoğu'daki en önemli askeri üstünü adada kurmaya girişmişlerdi. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Antony Eden, İngiltere'nin bölgedeki konumunu koruyabilmek için Kıbrıs'ın en önemli varlık noktası olduğunu belirtiyordu¹¹. Nitekim İngiliz hükümeti 20 Haziran 1955'te adadaki siyasi unsurları yok sayarak; Türkiye ile Yunanistan'ı Doğu Akdeniz savunması ve Kıbrıs meselesi konulu bir üçlü konferans için Londra'ya çağırdı.

Adadaki Türkler ise bütün bu süreci varlıkları açısından bir tehdit olarak görüp, Enosis'e tepki olarak kendi siyasal yaklaşım ve örgütlenmelerini oluşturdular. 28 Kasım 1948'de Kıbrıslı Türkler, Lefkoşa'da büyük bir miting düzenleyerek başta Türkiye'ye olmak üzere uluslararası kamuoyuna adada var oldukları mesajı verdiler. 1949'da ise Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu kuruldu. Temel tezi ise *"eğer İngiltere adadan çıkacaksa Kıbrıs'ı eski sahibi Türkiye'ye vermelidir"* yaklaşımı oldu. Ancak Türkiye'de hem bürokrasi ve siyaset hem de kamuoyu *"Kıbrıs davası"* için henüz hazır değildi. Buna karşılık Enosis'i engellemenin yolu Türkiye'yi sorunun parçası haline getirmekle ancak mümkündü. Dolayısıyla Türkiye'de, Kıbrıs meselesinin politik bir gündem oluşturması ve milli bir dava halini alması; başta Kıbrıslı Türklerin çabalarının yanında Kıbrıs Kültür Derneği, Kıbrıs Türktür Cemiyeti ve özellikle de Hürriyet gazetesi aracılığıyla oldu. Hürriyet gazetesi sahibi ve başyazarı Sedat Simavi, Kıbrıs'ın asla Yunanistan'a verilmemesi gerektiği savunan yazılar kaleme almaktaydı. Demokrat Parti hükümetini Kıbrıs konusunda sık sık eleştiren Simavi, hükümeti Türk-Yunan dostluğunu milli çıkarlardan üstün tutmakla eleştiriyordu. Hatta bu yüzden Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ile mahkemelik olmuştu. Fuat Köprülü'nün *"Türkiye'nin Kıbrıs sorunu diye bir meselesi yoktur"* demesi üzerine Hürriyet gazetesi *"Gaflet"* manşetini atmıştı¹². Diğer yandan ise İngiltere de, Kıbrıs'taki varlığı sürdürebilmek Türkiye'yi Kıbrıs meselesinde taraf yapmak için uğraş veriyor, Enosis politikalarına karşı bir yandan Kıbrıslı Türklerin toplumsal konumunu güçlendirip doğal müttefik haline sokmaya çalışıyor diğer yandan ise Türkiye'yi harekete geçirmek için girişimlerde

11 Aktaran Şükrü S. Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960)*, Kaynak Yay., İstanbul, 1985, s. 44.

12 Konuyla ilgili benzer bir ifade 23 Ocak 1950 tarihinde CHP'nin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak tarafından da kullanılmış, Meclis'te bir milletvekilinin sorusu üzerine Sadak: *"Bizim Kıbrıs diye bir meselemiz yoktur!"* demiştir. *Cumhuriyet*, 24 Ocak 1950.

bulunmakla kalmıyor, Enosis'e karşı adadaki Türklerin tepkisinden çoğu zaman yararlanmaya çalışıyordu.

Gazeteci Bülent Ecevit, Kıbrıs meselesi konusundaki görüşlerini 1954 yılından itibaren *Ulus* kapatıldığı için onun yerine çıkan *Halkçı* gazetesinde aktarmaya başlar. Ecevit, yazılarında Demokrat Parti hükümetini yönelik genel eleştiriyi tekrar ederek, Kıbrıs konusunda herhangi bir tavır almaktan kaçındığını dile getirir: “Hükümet, Kıbrıs konusunda bir tavır takınmalı, takındığı bu tavrın ne olduğunu açığa vurmali ve bu tavrın memleket ölçüsünde bir tartışma konusu haline gelmesine imkân vermelidir”¹³. Hükümetin, Kıbrıs konusunda “milli iradeyi” dikkate almadığını öne süren Ecevit'e göre; Yunan hükümeti Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması için Birleşmiş Milletlere başvururken, Kıbrıs'ta Patrik Makarios İngiliz idaresini ve Türk azınlığını tehdit ederken, Kıbrıslı Enosis'çiler çete savaşına başlayacaklarını yayarken, İngiliz hükümeti Kıbrıs'ı elinde tutmak için en iyi çareyi Türkler ile Yunanlılar arasındaki bu çekişmenin devamında görmektedir. Bütün bunlara rağmen Demokrat Parti hükümeti ise hala ortada Kıbrıs meselesi diye bir mesele olmadığı, Yunanlıların zorla böyle bir mesele yaratmaya çalıştığı iddiasındadır. Ecevit; Türk hükümeti Kıbrıs meselesi karşısında tavırsız kalıp, inkâr siyaseti güderek, bu meseleden Türkiye'yi sıyrıp çıkaramayacağını, Türkiye'nin ister istemez bu meselenin içinde kalmaya mahkûm olduğunu belirtir. Çünkü; Kıbrıs'taki Türk azınlığı hak ve menfaatini korumaya çalışırken, Türk milletinin kendisine destek olmasını sağlama çarelerine, haklı olarak başvuracak ve bu güne kadar muvaffak olduğu gibi bundan sonra da muvaffak olacaktır¹⁴.

Öte yandan Ecevit'in tespitine göre; İngiltere, Kıbrıs meselesinde Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarıyla karşı karşıya kalmamak için, Türklerin bu ada ile tarihi ve etnolojik ilgisini, daima Kıbrıs meselesinin önemli faktörlerinden biri olarak göstermeye çalışmakta ve Kıbrıs meselesini bir İngiliz-Yunan değil, İngiliz-Yunan-Türk meselesi olarak sürüncemede kalmasını kendi yararına görmektedir. Bu doğrultuda İngilizler, Türk kamuoyunu kendilerince zayıf bir noktadan yakalayıp Kıbrıs meselesiyle daha yakından ilgilendirebilmek için, eğer Kıbrıs elden çıkarmak söz konusu olursa, bu adanın Yunanistan'a değil ancak Türkiye'ye verilebileceği doğrultusunda söylentiler çıkarıyorlardı. Bütün bunlardan dolayı Türk hükümetinin Kıbrıs meselesiyle ilgilenmez görünmekte ısrar etmesinin bu durumu değiştirmeyeceğini belirten Ecevit, Türk hükümetinin siyasetinin ancak bu meselenin uzayıp gitmesine neden olacağını iddia eder¹⁵. Ayrıca Ecevit; Balkanlarda ve Doğu Akdeniz'de sağlam bir güvenlik sistemi kurmak için Türk-Yunan dostluğuna ihtiyaç olduğunu, Kıbrıs sorununun Türk-Yunan tarafları arasında bir gerginlik unsuru olarak kaldığı sürece bölgede her türlü güvenlik önleminin çürük bir temele dayanacağını ileri sürmektedir.

13 Bülent Ecevit, “Kıbrıs Konusunda Tavırsızlık”, *Halkçı*, 13 Temmuz 1954,

14 Bülent Ecevit, “Kıbrıs Meselesi ve Türkiye”, *Halkçı*, 14 Temmuz 1954.

15 A.g.y.

Sonuç olarak Türkiye'nin, Kıbrıs meselesi için, geniş Türk azınlığının da şeref ve haysiyetini, hak ve menfaatini gözetir bir hal çaresi teklif etmesi ve biran önce böyle bir hal çaresinin tatbikini sağlaması en başta kendi yararına görünmektedir¹⁶.

2. Londra Konferansı ve 6-7 Eylül Olayları

Kıbrıs'ta Albay Grivas'ın EOKA'nın başına geçerek şiddeti tırmandırması üzerine İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ı 27 Ağustos 1955'te Londra Konferansı'na davet etti¹⁷. Konferans 29 Ağustos'ta Lancaster House'ta gerçekleştirildi. Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, İngiltere'yi H. MacMillan, Yunanistan'ı ise Stefanopulos temsil ediyordu. Konferansta Yunanistan ada halkının kendi kaderini belirlemesini savunuyordu¹⁸. Bu açıdan da dünya kamuoyu nezdinde Yunanistan ve Rumlar "psikolojik üstünlüğe" sahipti. Türkiye ise bu önerinin adanın Yunanistan'a ilhakını kolaylaştıracağı endişesi taşıyordu. Bunun yanında Türkiye, adanın statüsünde bir değişiklik yapılmasına karşı çıkıyor, Lozan anlaşmasına göndermeler yaparak İngilizlerin adadan çekilmesi durumunda Lozan anlaşmasının değişeceğini ve böyle bir durumda adanın eski sahibine yani Türkiye'ye verilmesi gerektiğini savunuyordu¹⁹.

Londra Görüşmeleri öncesinde 24 Ağustos 1955'te Başbakan Adnan Menderes, Türkiye'nin Kıbrıs politikasını net bir biçimde ilan ederek, Kıbrıs statükosunda bugün için ve hatta yarın için bu memleket aleyhine olabilecek bir değişikliğe katıyen Türkiye'nin tahammülü olmadığını söylemiştir. Yunanlıların, Ankara önlerine kadar geldiğini söyleyen Menderes, Yunanistan'ın hep emperyalizmle karışmış bir genişleme politikası izlediğini vurgularken Girit örneğini hatırlatır. Diğer yandan Kıbrıs'ta self-determinasyon ilkesini savunan Yunanistan'ın zamanında Batı Trakya'da bu ilkeyi uygulamayı reddettiğini de ekler²⁰.

Konferansa Türk Dışişleri Bakanı olarak katılan Fatih Rüştü Zorlu, 28 Ağustos 1955'te Başbakan gönderdiği şifreli telgrafta Yunanlıların meseleyi "self-determinasyon" ve Yunanistan'a ilhak meselesi olarak gördükleri buna karşılık İngilizlerin ise "self-government"e giden bir yol içinde halletmek istediklerini aktarır. Zorlu; konferans öncesinde İngiltere'nin "Yunanistan'a self-determinasyona giderek herhangi bir taviz yolunu göstermesinin meselesinin istikbali ve halli yolunda fayda değil ancak sakıncaya sebep olacağını bildirmek için İngiliz Dışişleri Bakanı MacMillan'ı ziyaret eder. Zorlu; görüşme sırasında İngiliz mevkidaşına, İngiltere'nin, statükonun ve Lozan Antlaşması

16 A.g.y.

17 Ahmet An, *Kıbrıs Nereye Gidiyor*, Everest Yayınları, İstanbul, 2003, s. 5

18 *Milliyet*, 1 Eylül 1955. Ayrıca bakınız. Mehmet Hasgüler, *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, Alfa Yayınları, 5. Basım, İstanbul.2007, s.s. 220-225.

19 "Türkiye Statükonun Devamı Fikrindedir", *Ulus*, 2 Eylül 1955.

20 *Milliyet*, 25 Ağustos 1955.

mucibinde kendisine bahşedilmiş olan hukukun muhafazası hususunda ısrar ettiği müddetçe Türkiye'yi daima yanında bulacağını belirtir. Fakat bu yoldan ayrılıp, Kıbrıs'ın istikbalini Yunanistan'a ilhak istikametine kaydırabilecek ufak bir tavize gittiği takdirde Türkiye bu yolda İngiltere'yi takip etmeyeceğini, bilakis aksi istikamette yol almak mecburiyetinde kalacağı hususunda uyarıda bulunur. Zorlu'nun belirttiğine göre; Türkiye'nin Lozan Antlaşması'ndan bugüne kadar Kıbrıs meselesinde sırf Türk-İngiliz dostluğunu korumak için her türlü kıskırtmadan ve irredantizmden sakınmakla kalmamış, Türkiye'de yaşayan Türklerin milli arzularına da uymayarak, Kıbrıslı Türklerin, Türkiye'ye ilthak arzularını da daima önlemeğe yönelik politika izlemiştir. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün tarihi boyunca hiç bir vakit beynelmilel hayatta kargaşa çıkaracak bir rol oynamamış, bilakis tersi konusunda azami gayret sarf etmiştir. Dolayısıyla Türk Dışişleri Bakanı Türkiye'nin; "İngiltere'nin Kıbrıs'ta kalması ve statükonun korunması" davasını desteklediğini, kendi efkârı umumiyesinin ve Kıbrıs Türklerinin arzularına karşı koyarak, Kıbrıs'ın Türkiye'ye ilhakı lüzumunu bir defa bile ağzına almadığını söylemektedir. Hatta; İngiltere'nin kendi hukukunu muhafaza ettiği müddetçe Türkiye'nin aynı rolde devam edeceğini taahhüdünde bulunur. Aksi halde İngiltere'nin yapacağı herhangi bir sapma halinde Türkiye'nin de politikasını değiştirerek, milli arzularına uyarak coğrafi, tarihi ve stratejik bakımdan Anadolu'nun bir parçası olan Kıbrıs'ı talep etmesinin pek tabii olacağını söyler. Türkiye'nin, Yunanistan ile olan dostluğunu Yunanlıların Megali İdea'dan vazgeçmesi esasına dayandığını vurgulayan Zorlu; Kıbrıs davasının adayı çoktan aştığını, Balkanlarda bu işin hafife alınması ve Yunanistan'a taviz verilerek halledebileceğinin sanılması Balkanlarda ve Yakın ve Orta Şark'ta bin bir emekle kurulan müdafaa cephesinin büyük sarsıntılara sahne almasını ve zayıflamasını göze almak olacağını da belirtir. MacMillan ise Zorlu'nun bu ifadelerine karşılık; Kıbrıs'ta self-determinasyona mani olmakta ısrar etmenin ve müstemleke rejiminin devamını muhafaza etmenin zorluk arz ettiğini, müzakerelere başlamadan önce büyük kelimeler kullanmanın ve katı bir pozisyon almanın kargaşaya yol açıp, sakıncalar doğurabileceğini aktarır²¹.

Türkiye, adada İngiltere'nin bile devamında olasılık görmediği statükoyu savunmaya çalışmaktadır. Niyazi Kızılyürek'in de belirttiği gibi sömürgeciliğin geçerliliğini kaybettiği bir dönemde Kıbrıs'ta İngiliz sömürgeciliğinin devamını istemek savunabilir bir pozisyon değildir²². Fakat Zorlu; İngiltere'nin Kıbrıs'ta kalmasını bir kolonyalizm veya antikolonyalizm meselesi olarak görmüyordu: "Eğer bu şer ise diğer meydana gelebilecek sarsıntılar karşısında ehvenî şer telakki etmek icap ederdi". Ancak tüm bunların ötesinde İngiltere Başbakanı Anthony Eden, Londra Konferansını kendileri açısından şu sözlerle değerlendirecekti: "Biz onların arasında derin görüş ayrılığı olduğunu biliyorduk ama dünya bilmiyordu. Pek çok kimse sorunun bizim modası geçmiş sömürgeciliğimizden kaynaklandığını

21 Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, 10.9.0.0.109.340.4.1-2-3-4-5.

22 Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kısacasında Kıbrıs*, s. 241.

sanıyordu. Şimdi bu görüş ayrılıklarının açığa çıkması sağladık ve sorunun gerçek nedenlerini göstermiş olduk"²³. Dolayısıyla Londra Konferansı'nda en karlı çıkan tarafın İngiltere olduğu son derece açıktı. Türkiye ve Yunanistan arasında ortaya çıkan uzlaşmazlık, İngiltere'ye "uzlaştırıcı" bir rol üstlenme fırsatı doğurmuştu. Ada'daki iki taraf arasındaki karşıtlık su yüzüne çıktığına göre, adadaki İngiliz varlığının kaçınılmazlığı da kanıtlanmış oluyordu²⁴.

Londra Konferansı devam ederken, Kıbrıslı Rumların, adadaki Türklere karşı büyük bir saldırı hazırlığı içinde olduğunu iddia eden haberler Türk basınında yer almaya başlar, Hürriyet gazetesi buna karşılık İstanbul'da da yeteri kadar Rum'un yaşadığını hatırlatır. Bunun yanında Patrik Athenagoras'ın "Kıbrıs'taki Türk aleyhtarlığını maddeten desteklemek gayesiyle" İstanbul'daki Rum vatandaşlardan para topladığını iddiaları gündeme getirilir²⁵. Ardından 6 Eylül 1955 günü saat 13.00'te devlet radyosu Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve yapılan bombalı saldırı haberini tüm Türkiye'ye duyurur²⁶. İstanbul Ekspres adlı akşam gazetesi iki ayrı baskıyla bu haberi aynı gün öğleden sonra yayınlar. Ardından da bu haberlerin etkisiyle "Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin çağrısı doğrultusunda Taksim Meydanı'nda bir protesto mitingi düzenlenir. Kısa sürede Beyoğlu, Kurtuluş, Şişli, Nişantaşı, Bakırköy, Ortaköy, Bebek, Kadıköy, Adalar ve İzmir Alsancak gibi azınlık mensuplarının yaşadığı veya taşınmazlarının bulunduğu merkezlerde; gayrimüslimlere ait ev, işyeri, okul, kilise ve mezarlıklar tahrip edildi²⁷. Hükmet olayların hemen akabinde yayınladığı tebliğ ile vatandaşların uğradıkları zararın telafi edileceğini bildirdi²⁸. Olaylar üzerine İçişleri Bakanı Namık Gedik istifa etmiş ve birçok idare amiri ise görevinden alınmıştır²⁹. Resmi bir Türk kaynağına göre 4.214 ev, 1.004 işyeri, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul ile aralarında fabrika, otel, bar vb. yerlerin bulunduğu 5.317 tesis saldırıya uğramıştır³⁰.

Patrik Athenagoras'ın belirttiğine göre; olaylar sırasında servet ve mülkiyet hakkı çiğnenmiş, yüzlerce mekan tamamen veya kısmen tahrip edilmiş, bu meskenlerin muhteviyatı ise yok edilmiş veya yağma edilmiştir. Kıymetli eşya ve uzun mesai mahsulü olan önemli tasarruflar gasp edilmiş, müteaddit aileler her türlü geçim vasıtasından mahrum edilerek fakr-u zarurete ve acze düşmüştür. Patrik; Başbakanlığa gönderdiği mektupta; talan sırasında

23 Kızılyürek, a.g.e., s. 240.

24 Şükrü Sina Gürel, a.g.e., s. 111.

25 *Milliyet*, 27 Ağustos 1955.

26 Bülent Ecevit, 15 Eylül 1955'te Kuzey Yunanistan valisinin yaptığı açıklamayla Selanik'teki dinamitlemenin "içerden" yapıldığına dair açıklamada bulunduğu ve bu haberin dünya basınında yer aldığını hatırlatır, hatta hükümetin 3 ay bir hafta gibi uzun bir müddet boyunca bir tekzip yayınlamadığı da ekler. Bülent Ecevit, "Menderes'ten Artık Hesap Sorulmalıdır", *Ulus*, 22 Aralık 1955.

27 "Dün Yapılan Nümayişler", *Ulus*, 7 Eylül 1955.

28 *Ulus*, 7 Eylül 1955.

29 *Ulus*, 11 Eylül 1955.

30 Dilek Güven, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s. 34.

kilise eşyalarının tahrip edildiğini, bunlar arasında ruhani niteliği olan eşyalar olduğu gibi paha biçilmez tarihi, dini sanat eserlerinin de olduğunu belirtilirken ortaya çıkan zararın yaklaşık 35 milyon lira olduğu da vurgulanmıştır. Patriklerin de dahil olduğu ölümlerin mezarlarının açıldığı, kemiklerinin etrafa saçıldığı ve ateşe verildiği ifade edilmiştir. Olaylar sırasında din adamlarının özellikle arandığı, bulunanlara işkence edildiği ve hatta bir tanesinin canına kıyıldığı da eklenmiştir. Ayrıca azınlık okullarının, fabrika ve dükkanlarının hedef alınıp, eşyasının da yağma edildiği bu yüzden de gayrimüslim unsurların yegane geçim vasıtasından külliye mahrum bırakıldıkları Patrik tarafından vurgulanan noktaların başında gelmiştir³¹.

Saldırılarından bir gün önce, 5 Eylül 1955'te Hikmet Bil ile akşam yemeği yiyen Adnan Menderes, Bil'e, Londra'daki Kıbrıs Konferansına katılan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'dan şifreli bir telgraf aldığını, Dışişleri Bakanı'nın görüşmelerde zor durumda kaldığını, müzakere koşullarının zor olduğunu ve orada "artık dizginlenemeyen" bir Türk kamuoyundan söz etmeyi arzuladığını belirtmiştir. Bu nedenle Zorlu, Türkiye'den, daha fazla faaliyet talep etmektedir³². Daha sonraki yıllarda 6-7 Eylül Olayları'nın Demokrat Parti yöneticileri tarafından organize edildiği yönündeki iddiaların dayanağı olarak sunulan telgrafta Zorlu; Başbakan Menderes'in konuyla ilgili beyanatı ile Londra'da kendisinin gerçekleştirdiği görüşmelerin İngilizleri şaşırttığını belirterek şunları da eklemiştir: "Bu sabahki mükâlemelerimiz gayet nazikane cereyan etmekle beraber gayet kat'i ifadeler altında geçti ve bizim haklarımızı savunmamız hususunda cesaretimizi kırarak bir eda takınmadılar. Fakat ifadelerimizle haklarımızda musır davranacağımıza kendilerini teyakkun ettirdiğimizi zannediyorsak da bu sahada çok çalışılması icap ettiğini anlamaktayız. Bu sebeple gerek biz gerek gazetecilerimiz bu yolda gayret sarfediyoruz. Tarafı devletlerinden bu hususta ilgililere verilecek emirlerin pek faydeli olacağını saygılarımızla arz ederiz"³³.

Bülent Ecevit, Kıbrıs sorunun Türk kamuoyunu meşgul ettiği, 6-7 Eylül olaylarının yaşandığı dolayısıyla Yunanistan ve Rumlara karşı öfkenin zirveye çıktığı günlerde Türk-Yunan dostluğu üzerine yazdığı yazılarla da basında fark ediliyordu. "Birkaç ay önce Kıbrıs meselesinin pek alevli olduğu ve Türk-Yunan dostluğunun iyiden iyiye tehlikeye düşürdüğü günlerde, Semplon Ekspresiyle Yunanistan'dan geçiyorduk. Vagona birçok milletten insan vardı. Sınırda vagonumuza binen Yunanlı memurlar, hemen bütün yolculara manasız güçlükler çıkarırken, yalnız biz Türklere nezaket ve kolaylık gösterdiler. Bizi adeta yabancından bile saymadılar"³⁴. Selanik'te gece yarısı yaptıkları gezinin izlenimlerini aktaran Ecevit, dükkanların üzerinde Rumca yazılar olmasa kendilerini Türkiye'de sanmamaları için bir sebep olmadığını, kime bir şey sorsalar Türkçe cevap aldıklarını, hatta Türkçe

31 BCA. 10.9.0.0.109.339.1-2-3-4-5.

32 Dilek Güven, *a.g.e.*, s. 62.

33 Londra Büyükelçiliğinin 28 Ağustos 1955 tarihli, 83 sayılı şifre telgrafı. Bakınız. BCA, 10.09.109.340.4.5.

34 Bülent Ecevit, "Oyun", *Ulus*, 11 Eylül 1955.

bilmeyen bir tek Rum'a bile rastlamadıklarını belirtir. Selanik'teki Rumların kendilerinin Türk olduklarını öğrendiklerinde yüzlerinin güldüğünü özellikle vurgulayan Ecevit devamında şu gözlemlerine yer verir: *"Türkiye'den göç etmiş yaşlı Rumların Türkiye derken sesleri titriyordu. Konuştuğumuz çocuk yaştaki kahveci çıraqları Yunanistan'da doğup büyümüşlerdi ama İstanbullu bir Rum kadar iyi Türkçe biliyorlardı. Bir bakışta hiç biri Türk'ten ayırt edilemezdi. Giyim kuşamlarına, konuşmalarına, el kol hareketlerine, kahvehane ve muhallebicilerine kadar her şeyleriyle bizden farksızdılar".* Ecevit'e göre; *"yok tarihte çok harb etmişiz, birbirimize çok kötülük etmişiz de onun için artık aramızdaki kini söndürememişiz"* gibi yaklaşımlar gerçekçi olmayan laflardı. *"Türk-Yunan dostluğunun şiddetli sarsıntılar geçirdiğine dair Türk ve Yunan basınında, Britanya basınında, Amerikan basınında manşetler, haberler, makaleler çıkadursun, Selenik'teki kahveci çırağı ile benim aramda bir İngiliz bir Amerikalının kadar bile kin yahut çekememezlik yoktu".* Fert fert birbirlerini anlamakta ve sevmekte en ufak zorluk çekmeyen iki komşu millet olduklarını vurgulayan Ecevit, ne bizim onların ne de onların bizim toprağımızda menfaatleri olmadığını, aramızda kin yaşatmak, düşmanlık çıkarmak isteyenlerin, belli ki ne bizim ne de Yunan milletin menfaatlerini gözetmediklerini ifade etmiştir³⁵.

Demokrat Parti iktidarının 6-7 Eylül olayları ile ilgili olarak; *"Denilebilir ki, dün gece İstanbul ve memleket esas itibarıyla bir komünist tertip ve tahrikine ve ağır bir darbeye maruz kalmıştır"* şeklinde yaptığı açıklama ilk günlerde Ecevit'i de etkilemiş görünmektedir. Türk ve Yunanlıları birbirine düşürmek isteyenleri ve Kıbrıs'ta sorun çıkaranları komünistler olarak gören Ecevit şu tespitte bulunur: *"Kıbrıs'ta Rum polislerini vurdurtanlar da, adalı Rumları Türklere karşı kışkırtan komünistler değil midir? İstanbul'da İzmir'deki buram buram komünist düzeni kokan nümayişlerde Rumların olduğu kadar Türklerinde dükkânları yağma edilmedi mi? Ters çevrilen otomobillerin Rum otomobilleri olduğu ne malumdu? Kıbrıs işinde komünistlerin oynadığı bu iki taraflı oyunlar bir yana zaten bu işte bizim Yunanlılarla karşı karşıya kalıp da karşılıklı kötü kişiler olmamız neden lazımdı? Geçen gün İngilizlerin The Times gazetesinde şöyle bir başlık 'Britanya'nın Aracılık Görevi' kiminle kimin aracısıymış Britanya? Türkiye ile Yunanistan'ın! Ne için aracısıymış? Kıbrıs için Pekiyi, Kıbrıs kimin? Britanya'nın! Yunanlılar da biz de öyle bir oyuna geldik ki!..."*³⁶. Dolayısıyla Kıbrıs sorununu Türk-Yunan sorunu olarak görmeyen Bülent Ecevit, birçok yazısında olduğu gibi Kıbrıs sorununun kaynağı genellikle dışarıdaki unsurlarda aramıştır³⁷.

6 Eylül'ün Türk tarihine bir felaket günü olarak geçeceğini belirten Ecevit, bu olayla Türkiye'nin medeni dünyadaki itibarının sarsıldığını, vatandaş güvenliğine tecavüz edildiğini, ülkedeki azınlık grubun kiliseleri yakılarak en hassas yerinden yaralandığını böylece Türk vatandaşları arasında tehlikeli

35 A.g.y.

36 A.g.y.

37 Bülent Ecevit daha sonra kaleme aldığı yazılarında ise Demokrat Parti hükümetinin, işler sarpa sardıkça "kabahat komünistlerde" özrünü ileri sürmelerini dış politikada yetersiz olduklarının göstergesi olarak görmüştür. Bülent Ecevit, "Kabahatten Büyük Özür, *Ulus*, 26 Aralık 1955.

bir ayrılık yaratıldığını, Kıbrıs davasında Türkiye'nin durumunun zayıf düşürüldüğünü ifade etmiştir. Bunun yanında Yunanistan'daki Türk azınlığı tehlikeli bir durumda bırakılmış, Balkanlarda ve Yakın Doğu'da güvenliğin temeli olan Türk-Yunan dostluğu bir kere daha yıkılmış, üstelik memleket ekonomisi giderilmesi çok güç zararlara uğratılmıştır³⁸. Osmanlı mirasının; başka din, ırk ve milliyetten insanları da sayma ve kendimizle bir tutma geleneği olduğunu hatırlatan Ecevit, İstanbul ve İzmir'deki "*yıkıcı ve yıkıcı nümayişleri bu asil geleneğe*" indirilmiş bir darbe olarak görmüştür: "Bir davada milletçe haklı olabiliriz. Fakat bir yabancı devletin konsolosluğunu, bir başka dinden insanların tapınaklarını yakmakta, başka din yahut ırktan Türk vatandaşlarının kendi anayasamızla teminat altına alınmış haklarına tecavüz edip onların Türkiye toprakları üzerindeki güvenliğini bozmakta, hal ve şartlar ne olursa olsun, kendimizi haklı göremez ve gösteremeyiz"³⁹.

3. Demokrat Parti Hükümeti'nin

Kıbrıs Meselesi'nde Politika Değişikliğine Gitmesi

Londra Konferansı'ndan sonra İngiliz hükümeti adaya John Harding'i vali olarak gönderdi. Bir yandan Makarios ile görüşen Harding diğer yandan ise adada ek güvenlik tedbirleri aldı. 16 Kasım 1955'te ise İngiliz hükümetinin hazırlamış olduğu kalkınma planını açıkladı. İngiliz hükümeti Harding aracılığıyla Makarios'a "geniş bir kendini yönetme yetkisi" önererek, self-determinasyon için kapıyı aralık bırakıyordu. Açıkça İngiltere, self-determinasyon ilkesinin Kıbrıs'a hiçbir zaman uygulanamayacağına ısrar eden bir tutum içinde olmadığını ilan ederken, bir yandan adanın stratejik önemi diğer yandan ise Doğu Akdeniz'deki NATO müttefikleri arasındaki ilişkiler üzerindeki sonuçları açısından bu durumun şimdilik gerçekçi görmediğini ileri sürüyordu⁴⁰. Buna karşılık Makarios ise "self-determinasyon bayrağını" kesinlikle terk etmeyeceklerini beyan edecekti⁴¹. Bu arada ABD Başkanı Eisenhower da yaptığı basın toplantısında Kıbrıs meselesinin İngiltere ile Yunanistan arasında bir anlaşmazlık sorunu olduğunu söyleyerek Türkiye'yi sorunun bir parçası olarak görmediğini ilan edecekti⁴². Türk hükümeti ise her türlü reform talebine karşı çıkarak, aslında Kıbrıs meselesinde "politikasızlığını" bir kez daha ilan etmiş oluyordu. Hatta, Türkiye'nin bu tavrı İngiliz yönetimi tarafından da self-determinasyonun önündeki en büyük engel olarak sunuluyordu.

Ada'daki görüşmelerin çıkmaza girmesi üzerine İngiltere, bu durumun sorumlusu olarak gördüğü Makarios'u 9 Mart 1956'da Seyşel (Seychelles) adalarına sürgün etti. Makarios, Atina'ya hareket eden bir uçağa bineceği

38 Bülent Ecevit, "6 Eylül Neden Oldu?", *Ulus*, 12 Eylül 1955.

39 Bülent Ecevit, "Fatih, Bizi Affet", *Ulus*, 9 Eylül 1955.

40 Şükrü S. Gürel, *a.g.e.*, s. 112.

41 *Ulus*, 7 Mart 1956.

42 *Ulus*, 15 Mart 1956.

sırada Kıbrıs Valisi Sir John Harding'in emriyle tevkif edilip, bir İngiliz uçağına bindirilerek adadan uzaklaştırıldı⁴³. Bunun üzerine Yunanistan ve adada büyük olaylar çıkacak ve Yunan hükümeti, Londra büyükelçisini geri çağıracaktı⁴⁴. Daha da ötesi bütün bu gelişmeler adada İngiliz hedeflerine yönelik terör eylemlerinin artış göstermesine yol açacak ve akabinde EOKA'nın dağıttığı beyannamelere göre 150 İngiliz askeri hayatını kaybedecekti⁴⁵.

Öte yandan 1956 yılı İngiltere'nin bölgedeki çıkarları açısından bunalımlı bir döneme tekabül etmekteydi. Süveyş Bunalımı, İngiliz çıkarları bakımından Kıbrıs'ın bölgedeki önemini bir kez daha ortaya çıkarmış, hatta Süveyş Harekâtı, İngiltere'nin Kıbrıs üzerindeki denetimi sayesinde gerçekleştirilmişti. Mısır bozgunu bir yandan İngiltere'nin bölgede ABD'den bağımsız olarak bir etkin güç olma konumuna son verecek diğer yandan ise Kıbrıs sorununu farklı bir yöntemle çözüme konusunda arayışa itecekti⁴⁶. 19 Aralık 1956'da Koloniler Bakanı Lennox-Boyd, Atina ve Ankara'dan döndükten sonra Avam Kamarası'nda İngiliz hükümetinin self-determinasyon ilkesini Kıbrıs için kabul ettiğini belirterek, ancak bu ilkenin Kıbrıs'a uygulanacağı zaman geldiğinde, bu hakkı kullanacak olan Kıbrıslılara sunulan çeşitli seçenekler arasında adanın bölünmesinin de bulunabileceğinin kabul edilmesi gerektiğini bildirecekti⁴⁷. Bu "taksim" fikrinin bir İngiliz yetkili tarafından dillendirilmesi anlamına geliyordu. İngiltere açıkça adada, Rum ve Türk toplumları için ayrı ayrı self-determinasyon hakkından bahsetmekteydi. Bütün bunlar aslında Türk hükümeti açısından Kıbrıs meselesinde yeni bir politik tavır oluşturma zamanı geldiğini gösteriyordu. Nihayet, Başbakan Menderes TBMM kürsüsünden; taksim meselesinin nazardan uzak tutulacak bir mesele olmadığını belirterek, İngiltere'nin Kıbrıs'tan çıkmasına taraftar olmadığını, çıktığı takdirde adanın Türkiye'ye verilmesini savunduklarını şimdi ise şartların değiştiğini ve bir taksim meselesinin bahis konusu edildiğini söyleyerek "Türkiye'nin taksime razı olduğunu" duyuracaktı⁴⁸. Özellikle İngiltere'nin de yol göstermesi ile artık Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin politikası belli olmuştu. Bu yeni politika kısa sürede sadece hükümet çevrelerinde değil, muhalefet ve kamuoyu tarafından da benimsenip, dönüşü olmayacak şekilde "keskin" bir tavırla savunulacaktı. Öte yandan 1957 yılından itibaren sorunun diğer iki tarafı İngiltere ve Yunanistan'da, başlangıçta izledikleri tutumu farklılaştırma yoluna gitmişti. İngiltere; konunu kendi egemenlik haklarını ile ilgili olduğunu iddia ederek uluslararası bir mesele olarak görmemeye çalışırken, şimdi ise sorunun uluslararası bir mesele olarak ele alınmasını isteyen taraf durumuna gelmişti. Yunanistan ise özellikle Birleşmiş Milletler nezdinde beklediği desteği bulamayınca, sorunun uluslararası niteliği

43 Ullus, 10 Mart 1956.

44 Ullus, 14 Mart 1956.

45 Ullus, 24 Mart 1956.

46 Şükrü S. Gürel, *a.g.e.*, s. 121.

47 Milliyet, 20 Aralık 1956.

48 Milliyet, 29 Aralık 1955.

olduğunu savunmaktan vazgeçerek, Türkiye'nin taraf olmasını da engellemek için meselesinin İngiltere ile Kıbrıs halkı arasında bir sorun olduğunu öne sürüyordu⁴⁹.

Ecevit'e göre uzun bir süre Demokrat Parti hükümeti Kıbrıs meselesinde "kendince bir siyaset" çizememiş veya çizmek lüzumu duymamıştır. Bülent Ecevit son yıllarda Türk dış siyasetinden sorumlu kişiler tarafından, Kıbrıs politikasının ancak üç kelimeden ibaret hale getirildiğini, bunun da "Statükonun muhafazasını istiyoruz" şeklinde ifade edildiğini belirtir. *"Tarihte tek bir siyasi mesele gösterebilir mi ki statükonun muhafazası adı verilebilecek ile bir hal çaresine bağlanabilmiş olsun?.. Yirminci yüzyılda yaşamış insanlar yalnız kendi kısa ömürleri içinde, dünya haritasının kaç kere bir baştan bir başa değiştiğini gördüler. Bir kere siyasi meselelere konu olunca kutuplarda bile statüko muhafaza edilemezken nerede kalmış Kıbrıs'ta bu mümkün olsun! Değil mi ki Kıbrıs biz ne kadar 'suni' diye vasıflandırırsak vasıflandıralım, bir 'mesele' haline gelmiştir, statüsünde er geç değişiklik olacaktır"*⁵⁰. Ecevit'e göre; İngiliz hükümetinin değişiklik yapmaya razı görüldüğü bir İngiliz müstemlekesi için Türk hükümeti 'statükoyu muhafaza' diye ayak direrse buna siyaset denilebilir miydi? Kıbrıs meselesi için mevcut durumunun muhafazasını istemekten başka, elle tutulur yapıcı hiçbir siyaset ileri sürmemek bir 'siyaset' olmaktan o kadar uzaktır ki, en yakın dost ve müttefikimiz Birleşik Amerika'nın bile şimdi Kıbrıs meselesine açıktan açığa karışırken Türk siyaseti diye Türk görüşü diye bir unsuru hiç hesaba katmadığı gibi bunu sadece İngiltere ile Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan arasında halledilecek bir mesele olarak görmekteydi⁵¹.

Ecevit yazılarında; İngilizlerin siyasetini, Kıbrıs'ı elinde tutabilmek için Türkiye ile Yunanistan'ı ihtilafa düşürüp, aracı olmak, bu durumu da bölgede güvenliği ve istikrarı sağlayabilmek için bir külfet, bir fedakârlık gösterisi olarak anlamaktadır. 14 Mart 1956 tarihinde Avam Kamarasında yaşanan bir tartışmayı köşesine taşıyan Bülent Ecevit, bu tartışma üzerinden Kıbrıs sorunu ile ilgili değerlendirmelerde bulunur. Avam Kamarasında Kıbrıs meselesi görüşülürken yaşanan tartışmalar sırasında İşçi Partili bir parlamenter İngiliz Başbakanı'na şöyle cevap verir: *"Kıbrıslılara kendi mukadderatını tayin hakkı tanımamak için mazeret olarak Türklerin muhalefeti öne sürüyorsunuz; oysaki bu meselede Türklerin muhalefeti İngiliz hükümetinin kendi yaratmış olduğu bir Frankenştayndır"*. Bu iddiaya göre Türkiye'yi Kıbrıs meselesinde tavrı takınmaya İngiliz hükümeti zorlamış veya teşvik etmiştir. Başka bir deyişle Kıbrıs sorunu için bütün tarafları tatmin edecek bir çözüm bulunamamasına başlıca engel olarak İngiliz hükümeti, Türkiye'nin tavrını ileri sürmektedir. Ecevit, İngiliz Başbakanı'nın bu iddiaları yalanlamak lüzumunda bulunmadığını bildirdikten sonra Türk dış siyasetini yönetenlerle ilgili eleştirilerde bulunur: *"Bu iddia gerçeğe ne kadar uygundur bilemeyiz! Bilemeyiz çünkü kendi resmi kaynaklarımız, Türk vatandaşları*

49 Şükrü S. Gürel, a.g.e., s. 126.

50 Bülent Ecevit, "Kıbrıs 'Siyasetimiz!'", *Ulus*, 30 Mart 1956.

51 A.g.y.

olarak bizlere hükümetimizin dış siyaseti hakkında resmi tebliğlerdeki boş sözler, demeçlerdeki diplomatik incelikler, söylevlerdeki demagojik ifadeler dışında hemen hiçbir şey açıklamazlar. Onun için bizler çoğu zaman kendi hükümetimizin dış siyaseti hakkında bilgimizi, yabancı kaynakların verdiği haberler, yabancı gazete ve dergilerin yaptığı yorumlar, ve yabancı devlet ve siyaset adamlarının söylediği üzerine kurmak zorunda kalırız"⁵². Ecevit'e göre; İngilizler bizi Kıbrıs konusunda teşvik etmemiş olsalardı da, biz Kıbrıs meselesinde Yunanistan'ın ilhakına itiraz edecektik. Ama o zaman bu mesele iki dost memleket arasında baş başa çözüm bulacağımız bir mesele olarak karşımıza çıkacaktı. Belki de her iki tarafı hem Türkiye'yi hem Yunanistan'ı tatmin edici dostane bir hal çaresine bağlanabilecekti. Yok, eğer İngilizler adayı bırakmamakta ısrar eserlerse, o zaman da zaten bizim için ortada bir mesele olmayacaktı⁵³.

28 Aralık günü Başbakan ile Dışişleri Bakan vekilinin yaptıkları açıklamalardan Kıbrıs siyasetinde esaslı bir değişikliğin meydana geldiğini belirten Ecevit, Türkiye'nin bu zamana kadar Kıbrıs halkına kendi geleceğini belirleme hakkının tanınmasını kabul etmediğini, adanın bir İngiliz müstemlekesi olarak kalmasını ya da Türkiye'ye geri verilmesini savunduğunu hatırlatır. Bunu realist ve dünyaca tasvip edilebilecek bir siyaset saymanın zor olduğunu vurgulayan Ecevit, anlaşmazlığın zaten var olan düzenden kaynaklandığını bu yüzden statükonun kendisinin bir huzursuzluk kaynağı olduğu bir bölgede statükoyu savunmanın gerçekçi olmadığını ileri sürer. Ayrıca kendi varlığı self-determinasyon ilkesinin en parlak bir zaferi olan Cumhuriyet Türkiye'si için, dünya kamuoyu karşısında bir takım makul sebeplere dayanarak da olsa bu ilkeyi reddetmek kolay değildi. Hatta Kıbrıs konusunda hükümetin gösterdiği self-determinasyon aleyhtarlığımız bize dost memleket vatandaşları arasında bile iyi karşılanmıyordu. Bunları yanında ne kadar haklı kaygılara dayansa da sınırlarımız dışındaki bir toprağı anavatanın bir parçası ilan etmek Cumhuriyet Türkiye'sinin dış siyaset ilkeleriyle kolay bağdaştırılamazdı.

Öte yandan da Kıbrıs'taki sayısı yüz bini aşan Türk azınlığın kaygılarına kulaklarımızı tıkamamız, hele Türk-Yunan ilişkileri bu kadar gergin bir duruma geldikten sonra, bizim için stratejik önemi çok büyük olan ve kıyılarımıza yakın bulunan bir adanın Yunanistan'a bağlanması ihtimali karşısında hareketsiz kalmamızda uygun görülemezdi. Ecevit'e göre en uygun çözüm ise adanın taksimi olmalıydı. "Ada üzerinde İngiliz hâkimiyeti devam edemeyecekse, Türkiye bakımından Kıbrıs meselesine en elverişli hal çaresinin tatbikatta karşılaşılabilecek bütün güçlüklerle rağmen adayı taksim olduğu daha başlangıçta beliydi. Bugün Türk hükümetinin de, ancak İngilizler tarafından bir ihtimal olarak ortaya atıldıktan sonra benimsediği bu görüş, anlaşıldığına göre, genel olarak muhalefeti de tatmin etmektedir. Eğer Kıbrıs meselesi ortaya çıktığı günden itibaren iktidar, bu konuda muhalefetle işbirliğine, hiç değilse istişareye razı olmuş bulunsa idi, hiç şüphesiz bugün benimser

52 Bülent Ecevit, "İngiliz Parlamentosunda Siyasetimizin Bir Tarifi", *Ulus*, 31 Mart 1956.

53 A.g.y.

gördüğü makul siyaseti daha başlangıçta çizmek ve şimdi kabul ettiği hal çaresini İngiltere ve Yunanistan'a daha önce kendisi teklif etme fırsatını elde ederdi. Böylelikle de tarihimize acı bir 6-7 Eylül hatırasının geçmesini, Nato'nun sağ kanadının bugünkü haline düşmesini önlenmiş olurdu"⁵⁴.

4 Mart 1957 tarihli yazısında ise Bülent Ecevit, Fatin Rüştü Zorlu'nun Birleşmiş Milletler Kurulu'nda yaptığı konuşmayı değerlendirir⁵⁵. Ecevit'e göre; müstemlekeciliğin meşru sayılabildiği, dünya kamuoyunda açıkça savunulduğu günler geride kalmıştı, hatta bir prensip olarak savunulamaz hale gelmesi başlı başına insanlık için ilerleme belirtisi sayılırdı. Bu mutlu gelişmede belki en büyük şeref payı Türk milletine düşerdi. Kendi yurdunda bir sömürge haline getirilmek istenmesi karşısında ayaklanan Türk milletinin dünyadaki başlıca emperyalist devletlere karşı kazandığı zafer, bütün Asya ve Afrika'da köle ya da yarı köle hayatı yaşayan milletleri uyandırmış, onlara cesaret vermiş, dünyanın her köşesinde emperyalizmin yıkılması sonucunu doğuracak manevi kuvvetleri harekete geçirmişti. Bu durumdan kendisine övünme payı çıkarmış bir Türk için, Türk siyaset adamının Amerika'da sömürgeciliği savunur bir konuşma yapması ne acı bir olaydı. Fatin Rüştü Zorlu'nun Kıbrıs meselesini İngiltere'nin iç işleri şeklinde tanımlaması, Birleşmiş Milletlerin yapabileceği en iyi şeyin Kıbrıs meselesi ile ilgilenmemek olduğunu ve Birleşmiş Milletlerin müdahale yetkisinin olmadığını belirtmesi, hatta daha da ileri giderek Kıbrıs'ın İngiltere'nin elinde kalması gerektiğini söylemesi Ecevit'in tepkisine neden olur: "Daha 35 yıl önce bütün bir doğu dünyasına emperyalizmin kurtuluş savaşında öncülük yapmış olan Türk milleti adına bir Türk temsilcinin bugün New York'ta Birleşmiş Milletler iki adım ötedeki Türk Haberler Merkezi'nde bir başka memleketin müstemlekeciliğini savunması son yıllarda Türk dış siyasetine hâkim olan zihniyetin bizi nasıl bir çıkmaza sürüklediğini, kendi tarihi hüviyetimizle kendi devletimizin temelindeki ilkelerle nasıl çatışmaya düşürdüğünü bir kere daha ortaya çıkarmıştır"⁵⁶.

Bülent Ecevit, Zorlu'nun Türk hükümetince belirlenen son görüşünü hiç dikkate almadan Kıbrıs meselesini bir yıl önce kendi bırakmış olduğu ölü noktadan ele almaya teşebbüs ettiğini ve lüzumsuz yere İngiliz sömürgeciliğini, İngilizlerden daha hararetli bir savunucusu durumuna düşüğünü öne sürer. Hatta Zorlu'nun bu tavrının Birleşmiş Milletlerde yeni Türk görüşü lehine uyanabilecek müsait havayı bulandırabileceği ve dolayısıyla Türkiye'nin de, Kıbrıs Türklerin de, hatta İngilizlerinde lehine bir hareket tarzı sayılamayacağı üzerinde durur. Ecevit'e göre Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de müstemlekeciliğin savunulması görevini müstemlekeci devletlere bırakmak vaktinin artık geldiğini takdir edecek siyaset adamları, Türkiye'nin menfaatlerine ve dünyadaki, hele yeni uyanan Asya ve Afrika milletleri nazarında itibarına, herhalde Fatin Rüştü Zorlu gibi düşünen ve konuşan 'diplomat'lardan daha iyi hizmet edebileceklerini düşünmüşlerdir⁵⁷.

54 Bülent Ecevit, "Hükümetin Yeni Kıbrıs Siyaseti", *Ulus*, 2 Ocak 1957

55 Fatin Rüştü Zorlu'nun konuşması için bakınız. *Milliyet*, 27 Şubat 1957.

56 Bülent Ecevit, "Bir Türk Delegatesine Göre", *Ulus*, 4 Mart 1957.

57 A.g.y.

1957 seçimlerinden önce yabancı basında Kıbrıs'ın statüsünde yapılacak nihai değişiklik hakkındaki kararın, Türkiye'deki genel seçimlerinden önce açıklanmamasına ilişkin haberler çıkması üzerine Bülent Ecevit, bu haberlerden Türk hükümetinin son gerileme hattı olarak belirlediği taksim tezinin bile reddedileceği anlamını çıkarmıştır. taksimin, Türkiye için kabul edilebilecek en son nokta olduğuna ve bu konuda taviz verilmeyeceğine Türk kamuoyunu, hükümet bir yıldır hazırlamaktadır. Hatta adanın Yunanistan ile birleşmesi söz konusu olduğunda Türkiye'nin bunu kuvvet kullanarak engelleyeceği bile ima edilmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs konusunda taksimin ötesinde bir karar verildiğinde, bu durum Türk hükümetini içerde ve dışarıda bir hayli zor durumda bırakacaktı. Ecevit'e göre; kuvvet kullanılacağına yönelik imalar hükümete hatırlatılacak bu da hükümet açısından zorluğu daha da artıracaktı. Çünkü bu yolda imalar yapılırken Türk kuvvetlerinin teçhizat ve malzemenin büyük bir kısmı ya NATO kaynaklarından ya da Amerikan yardımından sağlandığına göre, NATO'nun ve Amerika'nın rızası alınmaksızın böyle bir teşebbüse geçilemeyeceği şimdiye kadar Türk kamuoyuna hatırlatılmamıştı. Böyle bir girişim için söz konusu aktörlerin onayının alınabileceğine asla ihtimal verilemezdi. Dolayısıyla Türk kamuoyunun pek yakında, bir yıldır kabule hazırlandığından çok başka bir hal tarzı ile çok tatsız bir emri vaki ile karşılaşması kuvvetle muhtemeldi⁵⁸. Hoş olmayan bir emri vaki ile karşılaşılması Demokrat Parti iktidarı için seçimleri kazanma şansını azaltabilirdi. Bundan dolayı nihai kararın seçimlerden sonraya bırakılması, hatta hükümetin seçimleri öne almasını sağlayan en önemli faktör olmuştur. Başka bir açıdan ise seçimlerde bir iktidar değişikliği gerçekleşirse yeni iktidar Kıbrıs konusunda yeni bir durumla karşı karşıya kalacaktı. Hatta Ecevit'e göre; yeni iktidarın karşı karşıya kaldığı bu durumun Demokrat Parti tarafından istismar edileceği de açıktır, bundan dolayı muhalefet partileri bu ihtimale karşı hazır bulunmalı ve Kıbrıs konusunu partiler üstü milli bir dava gördüklerini ilan etmelidirler, Kıbrıs konusunda demagojinin partileri yeni bir çıkmaza sürüklemesine izin vermemeleri gerekmektedir.

Bülent Ecevit, bir yandan Kıbrıs'ta taksim tezini savunurken, biryandan da Kıbrıs'taki iki toplum arasındaki sorunların yapaylığından bahseder. Kıbrıs'ta, Rumların ve Türklerin bir arada yaşayacaklarına olan inancını yazılarında işleyen Ecevit'in bu doğrultuda yazdığı makalelerden biri Associated Press Ajansı'nın verdiği bir habere dayanmaktaydı. Binlerce Kıbrıslı Türk ve Rum'un siyasal ayrılıkları unutup, bu yılın ekinini kurtarabilmek için beraberce yağmur duasına çıktıkları şeklindeki haber Ecevit'in birlikte yaşam konusundaki düşünceleri aktarmasına ortam hazırlamıştır. *"Bir evde oturan bir evin rızıyla yaşayan insanlar gibi bir ülkede, hele bir ada da hatta dünya küçüldükçe bütün dünya da yaşayan insanların din, dil, soy ayrılıklarına rağmen aralarında ne kadar sıkı bir kader beraberliği bulunduğu, bundan daha özli bir haberle, bundan daha açık ve basit bir dille anlatılamazdı. Ama ne var ki bir milletin kaderine hükmetmeye kalkışan*

58 Bülent Ecevit, "Kıbrıs Meselesi Ve Seçimler", *Ulus*, 24 Eylül 1957

insanların, devlet adamlarının, siyaset adamlarının pek çoğu, böyle açık ve basit örnekler den ders alamazlar. Onlar ya bir ters mantığın ya birtakım vehimlerle önyargıların ya da kendi toplumlarında türlü maksatlarla, bazen son derece küçük ve bencil hesaplarla körükledikleri düşmanlık ve ihtirasların akıntısına kapılmış kölesi olmuşlardır. Kapıldıkları bu akıntıda milletlerine beraberinde sürüklerler”⁵⁹. Dolayısıyla kuraklık tehlikesi Türklerle Rumları beraberce yağmur duasına çıkarırken Müslüman köylüler, Hristiyan Rumları kendi köylerinde ağırlarken; nasıl olurda siyaset adamları artık Türklerle, Rumların asla dostça yaşayamayacaklarını ileri sürebilirlerdi. Dahası iki düşman milletin ferdini içinde bulundukları siyasal atmosferden çıkarırsanız o an dost olmakta hiçbir zorluk çekmezlerdi. Ecevit; yazısında Kıbrıs’ta Osmanlı modelini önererek, bugünkü siyasi durumdan çıkış yolu olarak Osmanlı düzenine benzer bir barış ortamının sağlanması gerektiğini, ancak bu şekilde farklı özelliklere sahip topluluklarının barış içinde geçmişte yaşadıklarını belirtir. Sonuç olarak Bülent Ecevit, ada da birlikte yapılan yağmur duasının kardeşlik tohumlarının yeniden boy verebilmesi için umut verici olduğunu ancak siyaset adamlarının biraz olgunluk ve basiret göstermesi gerektiğini vurgular⁶⁰.

4. Kıbrıs Meselesi’ne Yönelik Foot ve Macmillan Planları

Süveyş Krizi ve Kıbrıs meselesinde yaşananlar İngiliz Başbakan Eden’in istifasına yol açacaktı. Yerine ise tüm beklentiler Buttler’i işaret etmesine rağmen Kraliçe tarafından Dışişleri Bakanı Macmillan atandı⁶¹. Macmillan tercihi bile İngiltere açısından önceliğin Doğu Akdeniz olduğunu açıkça gösteriyordu. Nitekim Macmillan, Makarios’u Seyşel (Seychelles) adalarından Kıbrıs’a dönmek şartıyla serbest bırakarak, kısa sürede eski Başbakan’dan farklı siyaset izleyeceğinin sinyalini verecekti. Macmillan ile birlikte değişen bir diğer nokta ise Kıbrıs meselesinin NATO bünyesinde kabul edilmesi olmuş, hatta Kıbrıs’ın NATO’nun kullanıma açılabilceği İngiliz hükümeti tarafından beyan edilmiştir. Bu arada Macmillan, asker kökenli Harding yerine Hugh Foot gibi liberal görünümlü bir ismi Kıbrıs’a vali olarak atadı. Foot, Kıbrıs ile ilgili yeni bir plan hazırlayarak “geçici bir çözümü” taraflara sundu. Ankara, Makarios’un geri adaya geri çağırılmasını ve olağanüstü durumun kaldırılmasına itiraz ederek planı ret etti. İngiliz Dışişleri Bakanı ve Kıbrıs valisi Ankara’yı ziyaret ettiği sırada adada Kıbrıslı Türklerin düzenlediği gösteriye İngiliz polisi müdahalesi sonucunda önce 3 Türk⁶², ardından 3 Türk için yapılan cenaze törenine İngiliz askerlerinin ateş açması 6 Türk daha hayatını kaybetti⁶³.

59 Bülent Ecevit, “Kıbrıs’ta Bir Yağmur Duası”, *Ulus*, 4 Nisan 1958.

60 A.g.y.

61 *Milliyet*, 1 Ocak 1957.

62 *Milliyet*, 28 Ocak 1958.

63 *Milliyet*, 29 Ocak 1958.

19 Haziran 1958'de İngiliz Başbakan Macmillan kendi adını taşıyacak planı Avam Kamarasında yaptığı konuşma ile açıkladı. Plana göre ada 7 yıl daha İngiliz egemenliğinde kalacak, her cemaat için ayrı temsilciler meclisi kurulacak, iki toplumun içişleri ve iç güvenlik dışındaki konularda yetkili olan bir konsey kurulacak ve başkanlığını vali yapacaktı. Konseyin üyeleri ise; Türk ve Yunan hükümetinin temsilcileri ile 4 Rum ve 2 Türk seçilmiş üyeden oluşacaktı. Vali, Türkiye ve Yunanistan hükümetlerinin temsilcileri ile istişareden sonra, her iki cemaat menfaatlerinin himaye edilmesi için hususi salahiyyete sahip olacaktı. Ayrıca dışişleri, millî savunma ve iç emniyet İngiliz valinin yetkisine bırakılacaktı⁶⁴. Başbakan Menderes, planın kabulüne imkan olmadığını açıkladı⁶⁵. Denktaş, planı "Enosis için bir atlama taşı" olarak gördüğünü söylerken, Makarios ise İngiliz yönetimi valisi Foot'a bir mektup yazarak planı beğenmediğini bildirdi⁶⁶. Bu durum üzerine Macmillan Ağustos ayı içinde önce Atina'ya sonra da Ankara'ya ziyarette bulundu, bu ziyaretlerin ardından da İngiltere'nin yeni planını açıkladı. Planda Yunanistan lehine değişiklik yapılmasına rağmen Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan tarafından Macmillan planı tekrar ret edildi⁶⁷. Türkiye ise bir önceki tavrının aksine planı desteklediğini açıkladı. Dışişleri Bakanı Zorlu destek kararını, İngiltere'nin gayretlerine karşı hüsnüniyetimizi göstermek alındığını bildirdi⁶⁸. İngiltere ve Türkiye'nin anlaşması adada EOKA'nın yaygın bir biçimde saldırılarını artırmasını da beraberinde getirmişti. Öte yandan Macmillan planı kabul etmeyen Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan tarafı uluslararası alanda yalnızlığı itilince Makarios, 7 Eylül 1958'de Yunanistan hükümetine bir self-government döneminden sonra Birleşmiş Milletler koruyuculuğunda bir bağımsızlık formülüne razı olacağını bildirdi. Yunanistan hükümeti bu öneriyi desteklediğini açıklayarak İngiliz planının uygulanmasını engellemeye çalışıyordu. Macmillan, 30 Eylül'de Yunanistan Başbakanı'na gönderdiği mektupta; bağımsızlığın düzenin sağlanması ve temsil kurumlarının geliştirilmesi gereksinimine cevap vermediğini belirtti. Yunan hükümeti bu arada bağımsızlık talebini NATO'ya taşımış bunun sonucunda Genel Sekreter Paul Henry Spaak, NATO konseyine konuyla ilgili bir tasarı sundu. Buradan tarafları tatmin edecek bir çözüm çıkmayınca Yunanistan Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesi konusundaki bir karar tasarısını Birleşmiş Milletler Kuruluna taşıdı. İngiltere ve Türkiye'nin talebine uygun olarak BM'de kabul edilen karar tasasına göre, "İlgili üç hükümetle Kıbrıs temsilcilerinin katılacağı ve başka hükümet ve kişilerin de yardımcı olabileceği bir konferans toplanarak çözüm aranması gerektiği" bildirildi⁶⁹. Daha da önemlisi Genel Kurul sırasında Türk ve Yunan dışişleri bakanlarının bir araya gelip uzlaşma ortamı yaratmaları çözüm için yeni bir dönemin işareti olacaktı.

64 Milliyet, 20 Haziran 1958.

65 Milliyet, 28 Haziran 1958.

66 Şükrü S. Gürel, a.g.e., s. 141.

67 Milliyet, 17 Ağustos 1958.

68 Milliyet, 26 Ağustos 1958.

69 Milliyet, 6 Aralık 1958.

Macmillan Planı, CHP çevrelerinde ve bazı gazetelerde birtakım eksiklerine rağmen genel olarak desteklenmiş ve hükümet bu planı bir görüşme zemini olarak kabule teşvik edilmişti. Kim dergisinde İngiliz planı üzerine değerlendirmelerde bulunan Bülent Ecevit; Macmillan planının ada için taksim kapılarını açtığını, o halde Türkiye için akla en yakın gelen yolun nihai hal şekli olarak taksimin şimdiden gerekli teminata bağlanmasını sağlamaya çalışmak olduğunu yazar⁷⁰. Plana yönelik Türk tarafındaki olumsuz bakışa katılmadığını belirten Ecevit, yedi yıllık geçici devre sonunda adada üçlü idareyi gerçekleştirme imkânı bulunamazsa adanın Türklerle, Rumlar arasında bölünmesinden başa çıkar yol kalmayacağını vurgular⁷¹. Bu plan Ecevit'e göre; adanın Yunanistan'a katılması yolunu tamamıyla kapatıyor, İngilizlerin tasarladığı üçlü idare gerçekleşmezse çözüm olarak adanın bölünmesine giden yollar yani "taksim kapısı" açılıyordu. Bu bakımdan da İngiliz planı Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin lehineydi. İngiliz planının ada da müşterek idare ülküsünü gerçekleştiremezse, adanın bölünmesine giden yolun açacağı dünya tarafından görülmesine rağmen Türk hükümetinin bu gerçeği göremediğini belirten Ecevit'e göre hükümet, Ortadoğu'da İngiltere'yi yalnız bırakmak şöyle dursun, İngiltere'nin bölgeye yerleşmesini istediğini açığa vurmuştur.

Bu arada daha sonra gerçekleşen değişikliklerle bu plan Ecevit'e göre; 19 Haziran'da bize açılan, fakat Türk hükümetinin hışımla reddettiği taksim kapısını 15 Ağustos'tan itibaren sessiz sedasız yüzümüze kapatmış oluyordu⁷². İngiliz planında yapılan son değişikliklerle İşçi Partili parlamenterlerin bölünme ihtimalini önlemek için ileri sürdükleri asgari şartlar kabul edilmekle kalınmadığı gibi daha ileri gidilip taksime imkân hazırlayabilecek başka hususlarında plandan çıkarıldığını vurgulayan Ecevit, Türk hükümetinin kabule şayan görmediği İngiliz planındaki bölünmeye giden bütün yollar kapandığından dolayı Türk hükümeti dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmuştu⁷³.

5. Londra-Zürih Konferansları ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması

1959 yılı Türk ve Yunan yetkililerin bağımsız bir Kıbrıs modeli üzerinde uzlaştıkları bir yıl olacaktı. Tabi ki bu "uzlaşma" arayışında ABD'den gelen "telkinlerde" etkili olacaktı⁷⁴. Nitekim Türk Başkanı Menderes ve Dışişleri Bakanı Zorlu, Yunan Başbakanı Karamanlis ve Dışişleri Bakanı Evangelos Averof 6 Şubat 1959 günü Zürich'te bir araya geldiler⁷⁵. Türkiye'nin ortak bir komutanlık

70 Bülent Ecevit, "İngiliz Planının Açtığı Kapı", *Kim Dergisi*, Sayı 5, 27 Haziran 1958, s.s. 14-15.

71 A.g.m.

72 Bülent Ecevit, "Bölüm Kapısının Kapanışı", *Ulus*, 19 Ağustos 1958.

73 A.g.y.

74 Şükrü S. Gürel, a.g.e., s. 153-154. Claude Nicolet, *United States Foreign Policy Towards Cyprus, 1954-1974: Removing the Greek-Turkish Bone of Contention*, Bibliopolis, Zurich, 2001, s.133-165.

75 *Milliyet*, 7 Şubat 1959.

kurulması, adada üs talebi ve bu üstte bulundurulacak askerlerin sayısı özellikle anlaşmazlık noktalarının başında geliyordu⁷⁶. 11 Şubat tarihinde ortak bir bildiriyle çözüm için genel bir plan üzerinde Türkiye ve Yunanistan'ın anlaştığı duyuruldu. Türk ve Yunan başbakanları Zürih'te; bir Centilmenlik Antlaşması, Kıbrıs Cumhuriyet'in temeline ilişkin bir anlaşma, Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında bir ittifak anlaşması imzaladı. Ayrıca Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanacak Garanti Antlaşması parafe edildi⁷⁷. İki taraf arasında ortaya çıkan bu metinlerin şimdi İngiltere ve Kıbrıs'taki iki toplumun liderleri tarafından da kabul edilmesi gerekiyordu. Bu doğrultuda iki ülkenin dışişleri bakanları Londra'ya geçtiler. Makarios ise bu süreçte ikircikli bir tavır ortaya koydu, bir yandan Yunan hükümetinin antlaşmayı kabul etmesi yönündeki baskısı diğer tarafta ise Grivas ve EOKA'nın "yalnız Enosis" sloganı anlaşmaya karşı çıkması bunda en büyük etkendi. En sonunda İngiltere'nin devreye girmesi Londra'da bulunan Makarios'un, "hayatının en zor ve en uzun gecesinin" ardından 19 Şubat tarihinde onay vermesi ile imza süreci tamamlandı. Kıbrıs Cumhuriyeti 90 gün içinde kurulacak, Başkan ve yardımcısına veto yetkisi verilecek ayrıca Kıbrıs'ın "taksim" veya "ilhakını" önlemek için Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında Garanti Antlaşması imzalanacaktı⁷⁸. Kıbrıs Antlaşması TBMM tarafından CHP'li 138 milletvekilinin karşı oyuna rağmen 347 oyla tasdik edildi⁷⁹.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını ise Bülent Ecevit şu sözlerle değerlendirmiştir: "Kıbrıs için bağımsızlık, bir formül olarak ortaya çıkmıştır. Her uzlaşma, ancak tarafların isteklerinden karşılıklı fedakârlığa razı olmalarıyla sağlanabilir. Kıbrıs'ta da öyle olmuştur. Şimdi Kıbrıs'ın istikrar, huzur ve güvenliği, bir uzlaşmayı mümkün kılan karşılıklı fedakârlıklar arasındaki nazik dengenin bozulmamasına bağlıdır. Bu dengenin kökleşip sağlanabilmesi, bağımsızlığın ada halkınca benimsenip sürekli hale gelebilmesi için taraflar bir fedakârlık yapmış oldukları duygusundan, fedakârlığın ruhlarında bırakmış olacağı tatminsizlik duygusundan zamanla kurtulabilmelidirler. Ancak eski hayallerini ilerde gerçekleştirmeyi ummaktan vazgeçebildikleri ölçüde, Kıbrıslılar, Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ni başarılı bir eser olarak yaşayabilir, Cumhuriyet idaresi altında, kardeşçe, huzur ve güvenlik içinde hür yaşama imkânını bulabilirler"⁸⁰. Bunun dışında Ecevit, bağımsız cumhuriyetin yaşayabilmesinin Türk ve Rum topluluklarının anlaşabilmelerine bağlı olduğu kadar, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin dost kalmalarına da bağlı olduğunu ifade etmiştir. Ecevit'e göre; bu üç devletin çıkarları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yaşaması için bir teminattı. Bugün Osmanlı Devleti'nin yerini Türk ve Yunan

76 Milliyet, 9 Şubat 1959.

77 Milliyet, 12 Şubat 1959.

78 Milliyet, 24 Şubat 1959.

79 Milliyet, 5 Mart 1959. Aynı yılın Temmuz ayında Yunanistan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvurmuş, bu durum Türkiye'nin de harekete geçmesine yol açmıştır. Umur Karabulut, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Başlangıcı: Türkiye'nin AET'ye Tam Üyelik Başvurusu", Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl 8, Sayı: 16, 2012, s. 19-33.

80 Bülent Ecevit, "Bağımsız Kıbrıs", Ullus, 17 Ağustos 1960.

devletleri, müstemlekeci İngiltere'nin yerini müttefik İngiltere almış ve üç devletin koruyucu dostluğunun çerçevesinde, bir zamanların ili, son zamanların müstemlekesi Kıbrıs bağımsız olmaktadır. Kıbrıslı Türklerle Rumların kader birliğinde bu, ileri bir merhaledir. Bağımsızlık, iki topluluk arasındaki kader birliğini şuurlu hale gelmesini sağlayabilir ve ancak bunu sağlayabilirse sürekli ve köklü olabilir⁸¹.

Türk-Rum ortaklığına dayalı Kıbrıs Cumhuriyeti uzun ömürlü olmadı. Cumhuriyetin kurulmasından kısa bir süre sonra Rum lider Makarios kamuoyuna yaptığı açıklamalarda "Londra ve Zürih anlaşmalarının dayatıldığını" ve anayasanın adaletsiz olduğuna yönelik açıklamalar yapmaya başladı ve anlaşmanın revize edilmesini talep etti. Bu amaçla Makarios Ankara, Atina ve Londra'da temaslarda bulunurken, "gönülsüz cumhuriyet" in vatandaşları arasındaki ilişkiler yeniden gerilmeye başladı. Cumhuriyetin kurulmasından sadece üç yıl sonra, 1963 yılı sonunda Akritas Planı çerçevesinde Kıbrıslı Türklere yönelik sistematik saldırılar başlayınca adada iç savaş yeniden baş gösterdi⁸². BM'nin gerginliği sonlandırma girişimleri sonuçsuz kalınca⁸³, Türkiye garantörlük hakkını kullanarak Kıbrıs'ta güvenliği sağlamak amacıyla adaya askeri müdahalede bulunmak istedi. Diğer garantör ülkeler İngiltere ve Yunanistan buna yanaşmayınca, Türkiye ve Yunanistan bir kez daha Kıbrıs meselesi nedeniyle karşı karşıya geldi⁸⁴. 1964 yılı Haziran ayında Kıbrıslı Türklere yönelik saldırıların arttığı bir atmosferde Türkiye'nin tek taraflı olarak adaya müdahale girişimi son anda Amerikan Başkanı Johnson tarafından engellendi. Johnson, oldukça tehditkar bir dille kaleme aldığı yazısında Türkiye'nin Soğuk Savaş koşullarını hiçe sayarak Amerika'ya rağmen adaya müdahalede bulunması halinde Sovyetlerden gelecek bir tehdit karşısında yalnız kalabileceğini hatırlatıyordu. Amerika, Türkiye'nin adaya müdahalesinin bir Türk-Yunan Savaşı'na yol açabileceğinden bu durumun NATO'nun Doğu kanadının çökmesi, dolayısıyla "en büyük düşman" Sovyetlerin bölgedeki etkisinin artmasıyla sonuçlanabileceğinden kaygılanıyordu⁸⁵. Mektup, beklenen etkiyi yarattı, Türkiye müdahaleden vazgeçti. Ancak Amerika, Kıbrıs meselesini tümüyle sonlandırmak için 1964 yılı Temmuz ayından itibaren yeni bir girişim başlattı. Amerika'nın taraflara önerisi şuydu: Kıbrıs Yunanistan'a bağlanarak NATO'nun güvenlik çemberi altına alınsın; karşılığında Türkiye'ye adada egemen bir üs verilsin. Ancak bu öneri Makarios'a kabul ettirilemeyince mesele çözümsüz kalmaya devam etti. Makarios'un amacı adanın Yunanistan'a bağlanmasından öte, bağımsız olması ve bilhassa Türkiye'nin adadaki varlığının sonlandırılmasıydı⁸⁶.

81 A.g.y.

82 Stanley Mayes, *Makarios: A Biography*, St. Martin's Press, New York, 1981, s.164-166.

83 Van Coufoudakis, "United Nations Peacekeeping and Peacemaking and the Cyprus Question", *The Western Political Quarterly*, Vol. 29, No. 3 (Sep., 1976), s. 457-473.

84 Joseph S. Joseph, *Cyprus: Ethnic Conflict and International Politics: From Independence to the Threshold of the European Union*, Macmillan Press, London, 1997, s.60-62.

85 Oliver P., Richmond, *Mediating in Cyprus, The Cyprus Communities and the United Nations*, Frank Class Publishers, London, 1998, s.91.

86 Bu süreçte Enosis konusunda Atina ve Lefkoşa arasındaki görüş ayrılıkları konusunda bkz.

Bülent Ecevit tüm bu gelişmeler 30 Mart 1965'te *Milliyet* gazetesindeki köşesinde değerlendirir. Ecevit'in aktardığına göre; ABD, Kıbrıs'ın komünist olma ihtimalinden dolayı bağımsız yaşamasını istemiyordu. Amerikalılara göre, Kıbrıs bölünmemeliydi, bölünürse dünyadaki birçok örnekte olduğu gibi kanayan yaraya dönüşürdü. Ayrıca Türkiye, Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunursa, Türkiye ile Yunanistan arasında savaş çıkabilir bu da NATO'nun doğu kanadının çökmesine yol açabilirdi. ABD'ye göre sorun Kıbrıs Yunanistan'a bağlanarak, NATO alanına girmesiyle çözüldü. Ecevit'e göre; bağımsız kalan her devlet komünist olur diye bir kural yoktu, komünizmin farklı sebepleri vardı. Kıbrıs'taki bölünme Kore'de, Almanya'da, Vietnam'da yaşanan bölünmelere benzemezdi, çünkü Kıbrıs'ta birbirinden din, dil ve soy bakımından iki farklı topluluk vardı. Böyle bir durumda doğal ve sağlıklı olan zorla birlikte yaşamak değil, ayrı yaşamaktır. Ecevit'e göre; ayrı yaşama, ayrı veya ikili egemenlik, iki toplum arasında sürekli sürtüşmeyi önleyip sürekli dostluk kurabilmenin en güvenli yoludur. Ayrıca ABD, Türkiye'nin Kıbrıs'a vaktinde ve insanca amaçlarla ölçülü bir müdahale de bulunmasını engellemekle, Türkiye ile Yunanistan arasında bir çatışmayı, savaşı kaçınılmaz duruma getirmektedir. Ecevit, Yunanistan'a bağlanmakla Kıbrıs'ın NATO'ya gireceği sanısının da yanlış olduğunu, çünkü Kıbrıs Yunanistan'a bağlanırsa bu bölgede NATO'nun kalmayacağını, şimdiden sallanan NATO'nun sağ kanadının büsbütün kopacağını belirtir. Dolayısıyla bu veri ve sanılarla ABD'nin, NATO'nun sağ kanadını kurtaramayacağını artık görmesi gerekmektedir⁸⁷.

Sonuç

1974 Kıbrıs çıkarmasının baş aktörü kabul edilen Bülent Ecevit siyasi kariyerinden önce gazeteci kimliği ile bilinmektedir. 1950-1960 arasında CHP'nin yayın organı niteliğindeki *Ulus* gazetesinde ve *Ulus*'ün kapatıldığı yıllarda ise *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerinde, yazar ve yazı işleri müdürü olarak görev yapmıştır. Bülent Ecevit 1957 seçimlerinde CHP'den Ankara milletvekili seçilerek aktif siyaset hayatına da başlamış olur. Böylece bir yandan gazete yazılarına diğer yandan milletvekilliğine devam eder. 1974'te Kıbrıs'a yönelik gerçekleştirilen hareketin karar alıcısı konumunda bulunan Ecevit'in, bu politik tavrının izlerini gazeteci kimliğinde aradığımızda karşımıza özellikle 1950'ler kaleme aldığı yazılar çıkmaktadır. Bülent Ecevit 1954'ten itibaren kaleme aldığı bir çok yazısında Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs meselesinde tavrı almaktan kaçındığını ileri sürerek eleştirir. Kıbrıs politikasının ancak üç kelimedenden ibaret hale getirildiğini, bunun da "Statükonun muhafazasını istiyoruz" şeklinde ifade edildiğini belirtir. Kıbrıs meselesi karşısında tavırsız kalıp, inkâr siyaseti güderek, bu meseleden Türkiye'yi sıyrıp çıkaramayacağını, Türkiye'nin ister

Gürhan Yellice, "Enosis mi Tam Bağımsızlık mı?: Kıbrıs Cumhuriyetinin Kurulmasından İlk Bölünmeye Atina-Lefkoşa İlişkileri (1960-1964)", *Tarihin Peşinde*, 2018/19, s.315-356.

87 Bülent Ecevit, "Kıbrıs ve Amerika", *Milliyet*, 30 Mart 1965.

istemez bu meselenin içinde kalmaya mahkûm olduğunu devamlı olarak vurgulayarak hükümeti tavır almaya çağırır. Bülent Ecevit, Türkiye'nin bu zamana kadar Kıbrıs halkına kendi geleceğini belirleme hakkının tanınmasını kabul etmediğini, adanın bir İngiliz müstemlekesi olarak kalmasını ya da Türkiye'ye geri verilmesini savunduğunu hatırlatır. Bunu realist ve dünyaca tasvip edilebilecek bir siyaset saymanın zor olduğunu vurgulayan Ecevit, anlaşmazlığın zaten var olan düzenden kaynaklandığını bu yüzden statükonun kendisinin bir huzursuzluk kaynağı olduğu bir bölgede statükoyu savunmanın gerçekçi olmadığını ileri sürer. Ayrıca kendi varlığı self-determinasyon ilkesinin en parlak bir zaferi olan Cumhuriyet Türkiye'si için, dünya kamuoyu karşısında bir takım makul sebeplere dayanarak da olsa bu ilkeyi reddetmek kolay değildir. Ecevit yazılarında; İngiltere'nin siyasetini, Kıbrıs'ı elinde tutabilmek için Türkiye ile Yunanistan'ı ihtilafa düşürüp, aracı olmak, bu durumu da bölgede güvenliği ve istikrarı sağlayabilmek için bir külfet, bir fedakârlık gösterisi olarak anlamaktadır. Hatta bu açıdan Türkiye'yi Kıbrıs meselesinde tavır takınmaya İngiliz hükümeti zorlamış veya teşvik etmiştir.

Diğer yandan Bülent Ecevit; Kıbrıs sorunun Türk kamuoyunu meşgul ettiği, 6-7 Eylül olaylarının yaşandığı dolayısıyla Yunanistan ve Rumlara karşı öfkenin zirveye çıktığı günlerde Türk-Yunan dostluğu üzerine yazdığı yazılarla öne çıkmaktadır. Bülent Ecevit, bir yandan Kıbrıs'ta taksim tezini savunurken, biryandan da Rumların ve Türklerin bir arada yaşayacaklarına olan inancını vurgulayarak Kıbrıs'taki iki toplum arasındaki sorunların yapaylığından bahseder. Dolayısıyla Kıbrıs sorununu Türk-Yunan sorunu olarak görmeyen Ecevit, bir çok yazısında olduğu gibi Kıbrıs sorununun kaynağı genellikle dışarıdaki unsurlarda aramıştır. 6-7 Eylül olaylarını da değerlendiren Ecevit; Osmanlı mirasının; başka din, ırk ve milliyetten insanları da sayma ve kendimizle bir tutma geleneği olduğunu hatırlatan Ecevit, İstanbul ve İzmir'deki "yıkıcı ve yıkıcı nümayişleri bu asil geleneğe" indirilmiş bir darbe olarak görmüştür.

Bülent Ecevit yazılarında taksim tezinin savunuculuğundan hareketle, Macmillan planının ada için taksim kapılarını açtığını, o halde Türkiye için akla en yakın gelen yolun nihai hal şekli olarak taksimin şimdiden gerekli teminata bağlanması olduğunu söyler. Ardından da Demokrat Parti hükümetinin Macmillan planını kabul etmesi gerektiğini ileri sürer. Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla ortaya çıkan uzlaşma sonucu kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni destekleyen Ecevit; bağımsız cumhuriyetin yaşayabilmesinin Türk ve Rum topluluklarının anlaşabilmelerine bağlı olduğu kadar, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin dost kalmalarına da bağlı olduğunu ifade eder.

Nitekim ada da iki toplum arasında sorunlar baş gösterince, Kıbrıs'ta birbirinden din, dil ve soy bakımından iki farklı topluluğun varlığını hatırlatan Ecevit; böyle bir durumda doğal ve sağlıklı olanın zorla birlikte yaşamak değil, ayrı yaşamak olduğunu belirtir. Ayrı yaşama, ayrı veya ikili egemenlik, iki toplum arasında sürekli sürtüşmeyi önleyip sürekli dostluk kurabilmenin en güvenli yoludur.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA. 10.9.0.0.109.339.1-2-3-4-5.

BAC, 10.9.0.0.109.340.4.1-2-3-4-5.

II. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet

Halkçı

Milliyet

Ulus

Kim Dergisi

III. Kitaplar

AN, Ahmet, *Kıbrıs Nereye Gidiyor, Everest Yayınları, İstanbul, 2003, s. 5*

ARCAYÜREK, Cüneyt, *Bir Özgürlük Tutkunu Bülent Ecevit, Detay yay., 2. Baskı, 2006, İstanbul.*

BİLA, Fikret, *Phoenix Ecevit'in Yeniden Doğuşu, Doğan Kitap, 2001, İstanbul.*

BİLDİRİCİ, Faruk, *Kuzum Bülent, Doğan Kitap, 2000, İstanbul.*

ERDOĞAN, Aras, *Umut Adam Ecevit, Kesit yay., 2006, İstanbul.*

GÜREL, Şükrü S., Şükrü S. Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960), Kaynak Yay., İstanbul, 1985.*

GÜVEN, Dilek, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.*

HASGÜLER, Mehmet, *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu, Alfa Yayınları, 5. Basım, İstanbul, 2007.*

- HİLL, George, *A History of Cyprus, The Ottoman Province The British Colony, 1571-1948*, Cambridge University Press, 1952.
- KIZILYÜREK, Niyazi, *Milliyetçilik Kısılcığında Kıbrıs*, İletişim Yay., İstanbul, 2002.
- MAYES, Stanley, *Makarios: A Biography*, St. Martin's Press, New York, 1981.
- MÜTERCİMLER, Erol, *Satılık Ada Kıbrıs, Barış Harekâtının Bilinmeyen Öyküsü*, Toplumsal Dönüşüm yay, İstanbul, 2003.
- NİCOLET, Claude, *United States Foreign Policy Towards Cyprus, 1954-1974: Removing the Greek-Turkish Bone of Contention*, Bibliopolis, Zurich, 2001.
- JOSEPH, S. Joseph, *Cyprus: Ethnic Conflict and International Politics: From Independence to the Threshold of the European Union*, Macmillan Press, London, 1997,
- REDDAWAY, John, *Burdened With Cyprus: The British Connection*, Rüstem yay., Lefkoşa, 2001.
- RİCHMAND, Oliver P., *Mediating in Cyprus: The Cyprus Communities and the United Nations*, Routledge Press., London, 1998.

IV. Makaleler

- COUFOUDAKİS, Van, "United Nations Peacekeeping and Peacemaking and the Cyprus Question", *The Western Political Quarterly*, Vol. 29, No. 3 (Sep., 1976), ss. 457-473.
- KARABULUT, Umut, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Başlangıcı: Türkiye'nin AET'ye Tam Üyelik Başvurusu", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 16, 2012, ss. 19-33.
- KIZILYÜREK, Niyazi, "Jeo-Politik Kaygılar ve Taksim Tezinin Doğuşu", *Kıbrıs Yazıları*, Sayı 3/Yaz-Güz 2006, s. 21.
- YELLİCE, Gürhan, "1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı", *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII/24, (2012/Bahar), ss. 13-26.
- YELLİCE, "Gürhan, "Enosis mi Tam Bağımsızlık mı?: Kıbrıs Cumhuriyetinin Kurulmasından İlk Bölünmeye Atina-Lefkoşa İlişkileri (1960-1964)", *Tarihin Peşinde*, 2018/19, ss. 315-356.